

„LILIOMSZÁL FEHÉR FEJÉT LEHAJTJA...”

Bleuer Rózsa emlékére

Van egy gyönyörű síremlék a nyíregyházi zsidó temetőben. Fölfelé enyhén keskenyedő, szögletes, fehér márványoszlop, a tetején körben, mint valami koszorú, faragott liliomok. Készítője Zala György, aki többek között a budapesti Hősök téren álló Millenniumi emlékmű egykori szobrainak zömét is alkotta. A sírkő alatt egy 18 éves lány nyugszik: Bleuer Rózsa. Sok-sok szép síremlék van ebben a temetőben, de ez mégis különleges, egyedülálló közöttük. S nem azért, mert híres szobrász készítette, hanem azért, mert

Bleuer rózsa síremléke. A szerző felvétele.

ennek a sírkőnek mind a négy oldala tele van írva. Az elülső oldalán egy szép és elgondolkodtató prózai szöveg olvasható, a többi három oldalon pedig versek, melyek – a felirat tanúsága szerint – Rózsa gyermekkori naplójából származnak. Olvasva a közel százhusz éve bevésett sorokat, megrendülten állapítom meg: nem mindennapi fénysugár hunyt ki e földön 1899. december 2-án...

Rózsa az igen nagy tiszteletnek örvendő, kiterjedt rokonsággal rendelkező Bleuer család tagja volt. Nagyapja, Bleuer Leopold ibrányi földbirtokos életéről és személyiségéről sokat elárul, hogy a temetésére vitt koszorú szalagjára faluja a következőket írta: „A szegények és ár-

vák jótevőjének — Ibrány község.”¹ Rózsa édesapja, Bleuer Lajos szintén Ibrányban volt földbirtokos, de nagyon tevékeny részese volt Nyíregyháza köz- és kulturális életének is. A Takarékpénztár Egyesület igazgatósági tagjaként részt vett a város közgyűlésein², valamint megalakulásától kezdve tevékenykedett a Bessenyei Kör nevű közművelődési egyesületben. Tagja volt az első igazgatóválasztmánynak, később „A magyar nyelvet és a magyarosodást terjesztő szakválasztmány”-nak, s egy időben a Kör alelnöki tisztét is ellátta. Ő hozta létre elhunyt leánya emlékére az egyesület első irodalmi alapítványát is.³

Bleuer Lajos 1880. március 23-án vette feleségül Sármait Hermint⁴, akitől négy gyermeke született: Rózsa, István, Erzsébet (Böske) és Magda. Böskének már fiatal lányként megjelentek tárcanovellái a Nyírvidéken, később (Bér Dezső feleségként) Bér Böske néven a Jó Pajtás című gyermekújságban közölték elbeszéléseit, illetve kiadták egy mesegyűjteményét is. Az irodalom, a kultúra iránti fogékonyság tehát jellemző volt erre a családra.

Rózsa 1881. március 3-án született Kállósemjénben. Gyermekkoráról semmit nem tudunk, az első Nyírvidék-hír 1898 májusában említi meg Bleuer Rózsa nevét a főgimnázium ifjúsági hangversenyének szereplői között. E rendezvényen a gimnáziumi évkönyv⁵ krónikája

szerint Tóth Kálmán Gyöngyvirág című költeményét szavalta. Ezt a hosszú (96 soros), érdelemgazdag verset csakis egy olyan fiatal lány mondhatta el, aki képes volt az érzelmi azonosulásra, s jó előadókészséggel is rendelkezett. Egy olyan édesanya szerepébe kellett ugyanis behelyezkednie, aki beteg gyermekének mesél egy szép történetet, melyet időnként megszakít a kis beteghez fordulva szelíd, aggódó, reménykedő, biztató szavakkal. Nem könnyű előadói feladatot vállalt Rózsa, s maga a versválasztás is sokat elárul lelkiállapotának finomságáról, érzékenységéről. A művészetek iránti vonzódását mutatja az is, hogy az 1899 novemberében rendezett jótékony nőegyleti hangversenyen föllépő Eleven (azaz élő szóban előadott) Újságban ő éppen az *Irodalom* rovatot képviselte, s egy kis költeménnyel a művészet pártolására hívta föl a közönség figyelmét.⁶ De azt, hogy ő maga is ír verseket a naplójába, talán csak a legszűkebb család tudta, hiszen – Böske húgával ellentétben – őt sehol nem említik, hogy nyilvánosan szerepelt volna saját költeményeivel. Ezeket csak halála után ismerhette meg az, aki elment a sírjához, és elolvasta ezt a mindig nyitott kis „verseskötetet”.

Állok a síremlék előtt, s próbálom elképzelni azt a fiatal lányt, kinek halandó teste már réges-rég porrá lett, de e néhány gondolata, érzése, melyet kőbe véselt a szobrász, túlélte őt. E sírfeliratok és a fellelhető kevés forrás alapján megkíséreltem megidézni alakját...

Számomra ezek az írások egy mélyen érző, a szépség iránt fogékony, tiszta lelkű, komoly gondolkodású, erős hitű kislányt sejtetnek, aki kicsit hajlamos volt a melankóliára s az élet nagy kérdéseinek való el-töprengésre. Verseinek képi és élményvilága erősen kötődik a természethez, tehát minden bizonnyal nagyon szerette azt. Tavasszal, a madárdaltól hangos erdőben vidáman szedett gyöngyvirágot az édesanyjának, a kopár, tél végi fák azonban fájdalmas érzéseket ébresztettek benne

1 Nyírvidék, 1885. júl. 5. 1.

2 Gottfried Barna: Nyíregyházi virilisek 1874 és 1912 között. In: Helytörténeti tanulmányok – Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei levéltári évkönyv 9. Nyíregyháza, 1993. 163.

3 Horthy István: A Szabolcs vármegyei Bessenyei Kör 40 éves története. Szabolcsi Szemle, 1938. 3-65.

4 A cikkben közölt személyi adatok (születés, házasságkötés, elhalálozás) a www.geni.com oldalon a Bleuer család családfáját tartalmazó oldalairól származnak. Kezelők: Roy C Grant, Katalin Ilona Demeter

5 Ág. Hitv. Evang. Főgimnázium Értesítője az 1897-98-ik iskolai évről. Nyíregyházán, 1898. 69.

6 Nyírvidék, 1899. nov. 5. 4.

► be nem gyógyuló lelki sebekről... Rózsa számára a szél susogása, a falevelek zizegése, a holdfény, a felhők, a harmat nem csupán a természet megszokott részei voltak, hanem sejtelmes titkok tudói, baljós üzenetek hordozói, vagy a bánatában vele

jobb is volt, minthogy itt lehetne, felvitte az Isten magához az égbe.<< Az általános részvét, mely a megdöbbenő szerencsétlenség iránt megnyilatkozott, mutatja, hogy az elköltözött kiváló teremtés volt, s mikor a természet örök törvénye szerint a

ről évre – kivéve egyet. 1908-ban Rózsa emlékeztetere kellett elégiát írniuk a pályázóknak. 47 mű érkezett be, s a pályadíjat – immár nem először – dr. Vietórisz József, kiváló nyíregyházi tanár, költő nyerte el a *Fiatal lány sírjánál* c. gyönyörű versével.⁹ Ő közel-

ről ismerte a családot, tehát e költemény hitelesen rajzolja meg Rózsa kedves alakját: „Szép s tiszta voltál...”, „A szenvedőkhöz résztvevőn hajoltál...”, „Nagynak, nemesnek lelkes híve voltál...”, „...ó hogy szeretted az eszményi szépet...”, „Megnyílt előtted természet, művészet...” – hogy csak néhány sort idézzek a vers különböző helyeiről. Ez az elégia árnyalja és meg is erősíti azt a képet, amit a hírmorzskákból és a lány írásából majdnem százhusz év

SUSOGÓ SZÉL A FÁK KÖZÖTT MÉLY CSENDESSÉG KÖRÖTTEM, ZIZEGNEK A FALEVELEK, MERENGEK AZ ERDŐBEN. ELMERENGEK. A TÉL HIDEG LEHELETÉT MEGÉRZEM, BÁR A PUSZTA ÁGAK KÖZÜL MOSOLYOG A NAP SZÉPEN BÁR SZÁRADT GALYAK S LEVELEK GYENGE ZÖLDET TAKARNAK, BÁR AZ ÉG KÉK, SZÜRKE FELHŐK ELŐ-ELŐBUKKANNAK. SZÍVÜNKBEN IS NAGY TÉL UTÁN HA FÁJÓ SEB BEHEGED, RAGYOGÓNAK, TÜNDÖKLŐNEK RITKÁN LÁTJUK AZ EGET	BLEUER RÓZSA 1881-1899 A GYORS IDŐ OLY SEBESEN SIET TOVA, MINDEN MULANDÓ A FÖLDÖN, S MINT A KÉK NEFELEJTS, HAMAR HERVAD. IFJÚSÁGUNK IS HAMAR ELMÚLIK, ALIG ÉLVEZZÜK. ÉLETÜNK ELTÚNIK, S BÁR A KIKELET A TÉL MÚLTÁVAL VISSZAJÓ S A TERMÉSZET ÚJBÓL ÉBRED, A MI IFJÚSÁGUNK ÖRÖKRE ELMARAD. S HA MEGHALUNK, NEM KÖLTHET FÖL HOSSZÚ ÁLMUNKBÓL SENKI SOHA TÖBBÉ. SZOMORÚ RÁGONDOLUNK, HOGY EGYISZER MINDNYÁJUNKNAK MEG KELL HALNUNK, DE A BÖLC S MEGNYUGSZIK, MERT ISTENBE VETETT HITE ÉS BIZODALMA AZT SUGALJA NEKI, MEG KELL NYUGODNUNK A MINDENHATÓ AKARATÁBAN, MELY REÁNK NÉZVE AZ IGAZ ÜDÖV. FÉNYLŐ CSILLAG LELKEM SÖTÉT EGÉN NEVED, MI BÚS EMLÉKEZÉSRE KÉSZT. SZÉP, JÓ, NEMES S OLY ÖNZETLEN VALÁL.	ZÖLD ERDŐBEN JÁRTAM LOMBOS FÁK ALATT, BOKRÉTÁT KÖTÖTTEM SZÉP ILLATOSAT. GYÖNGYVIRÁG, MI BÁJOS VOLT SZÍNE-JAVA. VIDÁM KEDVRE HANGOLT KIS MADÁR DALA. AZT A GYÖNGYVIRÁGOT KINEK SZÁNTAM ÉN? KIT LEGJOBB SZERETEK A FÖLD KEREKÉN. KI TELVE JÓSSÁGGAL, ÁLDÁS AJAKÁN, TE VAGY AZ, TE VAGY AZ, ÉDES JÓ ANYÁM LILIOMSZÁL FEHÉR FEJÉT LEHAJTJA, SZÍVEMET IS NEHÉZ BÁNAT BORÍTJA. A HARMATTAL VERSENYT SÍROK, É STI SZÉLLEL KESERGEK.	SZOMORÚAN CSENGŐ DAL A TÁVOLBÓL BEHALLATSZIK HOLDVILÁGOS LUGASBA. ÁLMODOZVA MERENGEK A HANGOKON, MIG A SZÉL SUSOGVA ZÚG A LOMBOKON. SÁPADT HOLDNAK FÁTYOLOZOTT VILÁGA, MAGYAR NÓTA DALLAMOS HULLÁMZÁSA, SUSOGÓ SZÉL TITOKZATOS MESÉJE, SZÍVEM HÚRJÁT MÉRT HOZZÁK HALK REZGÉSBE? SÚGD MEG, BÚS SZÉL, LÁGY MERENGŐ HEGEDŰ, KESERŰSÉG LESZ-E SORSOM VAGY DERŰ? TELJESÜLNEK IFJÚSÁGOM ÁLMAI? VAGY, MINT FELHŐK, SZÉJJEL FOGNAK OSZLANI? VAGY JOBB, HA NEM SÚGJÁTOK MEG ELŐRE, A JÖVENDŐ FÁTYLÁBA MI VAN SZÖVE. VERSEK RÓZSA GYERMEKKORI NAPLÓJÁBÓL
--	---	---	---

Rózsa sírjának feliratai a sírkő északi oldala felől indulva

együtt szomorkodó társai. Írásain még érződik, hogy szárnypróbálgatások, de nyelvezetük, zenéjük az esztétikum iránti fogékonyságról, gondolatviláguk pedig az életet az átlagosnál érzékenyebben megélt ember lelkivilágáról tanúskodik. Föltehetnénk a kérdést, hogy vajon valóban ilyen volt ez a kislány? Nem csupán a későromatika borongós életérzését követte verseiben? Egy kicsit talán érződik ez a hatás is, ugyanakkor meg vagyok róla győződve, hogy szülei, akik ezeket az írásait kiválasztották naplójából a sírkőre, gondosan ügyeltek arra, hogy ez az időtálló, maradandó nyom valóban hiteles nyoma legyen gyermekük személyiségének.

Rózsa 1899. december 2-án, Budapesten hunyt el hashártyagyulladásban. A Nyírvidéken megjelent gyászír alapján is egy kivételesen rokonszenves fiatal lány alakja rajzolódik ki: „>>Rózsának már nem fáj semmi.<< Ez a rettenetes értelmű távirat adta tudtul a csapást, mely Bleuer Lajos urat közéletünk szeretett tagját és családját érte. Néhány napi szenvedés után Budapesten elhunyt 18 éves angyalí jóságú lánya, kiről méltán elmondható, hogy: >>Szebb is volt,

most duló kinok csendes, fájdalmas emlékezteté válnak a szülők lelkében, legyen felemelő rájuk nézve az a tudat, hogy e gyermek az övék volt.”⁷

A szülők – a sírkőre véselt verseken kívül – még egy maradandónak szánt emléket szerettek volna lányuknak állítani. 1904-ben Bleuer Lajos és felesége „Bleuer Rózsa Pályadíjalapítvány” címmel irodalmi alapítványt tett a Bessenyei Kör számára azzal az óhajjal, hogy az ő elmúlásuk után is maradjon meg Rózsa emléke és szellemisége. S mivel – az édesapa szavai szerint – lányuk „mindig rajongó szeretettel csüngött a hazafias lyra lélekemelő alkotásain”, a pályázat célját ilyen tárgyú költemények írásában jelölték meg.⁸ Ennek az alapítványnak a létrejötte is azt igazolja, hogy Bleuer Rózsa fiatal életének meghatározóan fontos része volt a költészethez való vonzódás, s azt is, hogy érzelmi értékrendjében az elsők egyike volt a hazaszeretet.

A pályázat a feltételeknek megfelelően valóban hazafias témájú versekre szolt év-

után megpróbáltam összerakni...

Rózsa sírfeliratai között talán a legmegrendítőbbek a fiatal lány döbbenetes sejtelmét megfogalmazó sorok a sírkő hátoldalán:

„Súgd meg, bús szél, lágy merengő hegedű,
Keserűség lesz-e sorsom vagy derű?
Teljesülnek ifjúságom álmai?
vagy, mint felhők, széjjel fognak oszlan
Vagy jobb, ha nem súgjátok meg előre,
A jövendő fátylába mi van szöve.”

Vajon milyen sors várt volna rá? Vajon mit hozott volna számára a XX. század, melynek küszöbén eltávozott ebből a világból? ... Ne töprengjünk ezen! Adjanak inkább reményt Vietórisz József szép versének utolsó gondolatai:

„Csak por lehet por, ámde él a lélek,
Szívünk sugallja s meg nem dönti más,
Van még a néma síron túl is élet:
Hitünk s reményünk a feltámadás!”

Urbán Terézia

7 Uo. 1899. dec. 10. 3.

8 Nyírvidék, 1904. jún. 9. 4.

9 Nyírvidék, 1908. máj. 31. 3.